

COVID-19 FI MIIRGOOTA NAMOOTAA MIIDHAMOO: QAJEELCHA

1. [Dhiibbaan COVID-19'n maali miirga fayyaa namoota midhamo irraatti?](#)
2. [Dhiibbaan COVID-19'n maali namoota miidhamo dhaabbata kessaatti jiraatan irraatti?](#)
3. [Dhiibbaan COVID-19'n maali miirga namoota miidhamo haawaasa kessaatti jirrachuu irraatti?](#)
4. [Dhiibbaan COVID-19'n maali hojii, galii fi haala jireenya namoota miidhaamo irraatti?](#)
5. [Dhiibbaan COVID-19'n maali miirga barachuu namoota miidhamo irraatti?](#)
6. [Dhiibbaan COVID-19'n maali miirga eegumsa namoota miidhamo gollii irraa?](#)
7. [Dhiibbaan COVID-19'n maali garee uummatoota murtaa'aan keessaatti Kan baay'iinaan namoota miidhamon jirraatanitti?](#)
 - a. Hidhamtoota miidhaamo
 - b. Namoota miidhamo Kan qubbaanna ga'aa hin qabne

ILAALCHA WALIIGALA

Osoo dhibbeen COVID-19'n miseensa hawaasa hunduuma sodaachisu, namooni miidhamoon haala waliin hin madaalamnen deebii COVID-19 dhaaf kennamu irraatti ilaalchan, danqaa nannaawa fi dhabbilan dhiibbaa irraatti ni gaha.

Namooni miidhaamo baay'een jalqaabuman miidhaa fayyaa akka saalphuuman vaayrasiichan akka qabaaman goodhu nii qaabu, yoomu qabaamanis mallattolee dhukkubiicha rakkisaa ta'aan muul'isu, sadarkaa du'aatti isaaniis guddaan dabalaa. Yeeroo balaa COVID-19 irraatti, namooni miidhamon jireenya guyyaa guyyaa issaanif deggaarsa irraatti hirkaa'an ofii issaani adda kan ba'aan fi jirraachu kan hin dandeenye ta'aani argaatu yeeroo cufaama kana irraatti, kannen dhabbaata kessaatti jiraatan immo kessaatu kan saaxilaman dha, akka du'a lakkofsaan yaadata ta'e dhaabile sayikoterapi fi maneen kunuunsa irraatti rageeffamen. Danqaalen namoota miidhamo tajaajila fayyaa fi odeeffanoo akka hin argane godhaan cimaa ta'ani jiru. Namooni miidhamon haala itti fuufen deggarsaa miindaa fi gaali jireenya argaachu dhaaf, barnoota toora onlayiini irraatti hirmaachuuf, akkaasumas eegumsa gollii irraa barbachuuf, loogii fi danqaale biroo ittin qunnama jirra. Garee namoota miidhamo adda ta'an kaneen akka hidhaamtota fi kaneen mana jireenya hin qabne yookiin Kan mana jireenya gahaa ta'e hin qabnee balaa guddaa ta'e ittin qunaama.

Garee namoota miidhamo adda ta'an kaneen akka hidhaamtota fi kaneen mana jireenya hin qabne yookiin Kan mana jireenya gahaa ta'e hin qabnee balaa guddaa ta'e ittin qunaama. Qajeelchii Kun Kan kaayoofate:

- Dhibbaa dhukkubiicha namoota miidhamo irraatti fiduu fi miirga issaani hubachiisuf.
- Shakaala Yadoota tokko tokko addunya kana irra tuffataman balleesu.
- Gochaalee kan naannoo akkasumas qamoota itti gafaataman kan biroo addan basuu;
- Barnoota dabalataa waa'ee haala miirga namoota miidhamo COVID-19 irraatti bu'uurefate mirkana'u dhihessu.

1. DHIIBBAAN COVID-19'N MAALI MIIRGA FAYYAA NAMOOTA MIIDHAMOO IRRAATTI?

Ummaatni miidhamoon balaa COVID-19'n caalaan haa saxxiilaman maale, namoomi miidhamoon faalama kana irraatti odeeffano fi naannoo fayyaa issaan mijaatu argaachu dhabuun, akkaasumas qajeelfama fayyaa fillataame fi waaligalte kan namoota miidhaamo cunquurfama tajjaajila fayyaa kennaamu irraatti guddise mul'isuu dhabuun waal qixxuuman tajjaajila fayyaa argaachu hin danda'an. Walligaaltewan kunniin loogii namoota miidhaamoo waa'ee gatii haawaasa kessaatti qabaan fi qulqullina jirreenya issaani irraatti gaa'uu saaxila Ni baasaa. Fakkenyaaf, qajjelfaamota "triage" haanqina dhiheenya ramaduu irraatti, ulaagale hambiiisoo haaguuga tokko tokkoon bu'uurefachuun, degaarsa guddaa guyyaa guyyaa barbaadu, "milki teraapi" carraa gadhee ta'ee, akkasumas "waggoota-lubuun" jiraachuuf issaan hanqaate. Namootni miidhamoon fi maatiilen issaani dhiibbaa sirnaa fayyaa kessaatti issaan qunnaama.

Shakalooni Kan irraatti abdaataman maalfa dha?

- [Koreen biyootiksi San Mario Republic qajeelcha COVID-19 gar saade \(Triage\) dhiheese jira](#), kan loogii bu'uurale miidhamtoota dhowwu; kannaafu ulaagaan fillanoo fayyaadama sirri ta'e gar sadee(Triage) qoofa dha, jirreenya dhaala nama kammiyu kabajuun, ulaaga barbaachisuma yaalaa fi madaalii wal'aansa bu'uurefachun. Ulaagaalen fillaanoo kaneen biroo kan akka umrii, saala, aantummaa haawaasa yookiin goosa fi miidhamuman, naamusaan kan fudhatama hin qaabne dha, waan luubuun jirraachuf kan saadarka basuu fi tokko caalsiise kan biraa kan xiqqesuu ta'e hoojjaatuf, caabsa mirga ilma nama fudhaatama hin qaabne bakka bu'a.¹
- [Biroon miirga nammuma Mootummaa tokkomani America kutaa fayyaa fi tajjaajiloota ilma nama bareefama baase jira](#), akka angawootni loogii miidhamtuma irraatti bu'uurefatee ittisaan mirkaanesuf, "bu'uurale yaada kan hin jijjiirammen, tilmaammii qulqullina jireenya issaanittin, yookiin muurtii namuuma umrii yookiin miidhaama ta'u fi ta'u dhisuun irraatti bu'uurefachun namootni miidhamoon kunuunsa fayyaa dhoorkamu hin qabaan" jechuun.² Akkasumas barreefamichi qajjelfaama angawootaf ni dhiheesa, gahuumsa odeeffano fi waalqunnamtii namoota miidhamoo waajjiin akka deebii carraaqii yeeroo hataattama kana waalqixaan faayadamaan mirkaneessuuf, "deebii yeeroo hataattama kana akka milki ta'uu fi loojiin xiqqaatu, keessummiina qabatamaa ta'e kennuu wajjiin dabalate"
- [United Arab Emirates namoota miidhamo mana issaanitti yaaluuf sagaanta biyyooleesa gadhiiseete jirti](#), kannaanis giddu Ebila irraa jaalqabe namoota miidhaamo 650,000 ttif yaalii COVID-19 goodhaamef jirra.³
- [Philippines](#) kessaatti, dhaabatni miirga nammuma odeeffanoo maaxxanee jirraa ejensiile fayyaa [ergaa ifaa ta'ee gaaree haawaasa kanneen saaxilamanif](#) dabaarsan deggaaruuf, ijoollee fi namoota miidhamo dabalate deggaruuf.⁴
- [Canada](#) kessaatti, hirmana namoota miidhaman fi dhaabiile bakka bu'oota issaani waaliin [gaaree gorsitoota namoota miidhaamon waa'ee COVID-19 dhaabaate](#), mottumaaf waa'ee dhimma miidhamtoota addaa ta'an, rakkoole qaawa seera fi tarsimoota, tilmaama fi tarkaanfile fudhaatamu qaban gorsuuf.⁵

Gochoota fuurtuu kanneen moottumaa fi qamoolen biroo fudhaachu qabaan maalfaa dha?

- **Dhoorka wal'aansa miidhamtoota irraatti bu'uurefate dhowwu** fi wal'aansa miidhamuma bu'uurefate Kan dhowwaame, saadarka deeggarsa barbaadamun, qulqullina jirreenya tilmaammun yookiin loogii fayyaa kannen biroo namoota miidhaman irraatti godhaaman, meshaalee hanqina qabaanin (Kan akka ventiletari yookiin tajjaajila kuunsa chimma) dabalate akka hin gahaamne godhamu cabsuu.
- Namoota miidhamoo mallattoo dhukkubaa mul'isaanif, **yaalii duursa mirkaneesuu**.
- Dhibbaa COVID-19 fayyina namoota miidhaman irraatti qabuuf **Qorrano guddisuu**.
- **Danqaale waal'ansa addaan baasuu akkasumas balleesu**, naannaawa mijaawa ta'aan mirkaanesu dabalate (hospitaalota, mijeeffama yaalii fi mana addaa bahiinsa), akkaasumas haala fi caasaa miijaawa taa'een odeeffano fayyaa taamsasu fi waalqunamsiisu.

- Namoota miidhamoo dhaaf yeeroo faalama **kanaan Dhiheessa fi gahiinsa qoriichale haala itti fuufinsa qaabuun mirkaanesu.**
- Loogii namoota miidhaaman irraatti buu'urefate balleesu dhaaf, **leenjii fi guudisa-huubanoo hojjatoota fayyaaf kennu.**
- **Naamoota hurrisaan miidhaamtoota wajjiin baay'iinaan hirmaataniif fi dhaabaata issaaniif goorsa dhiihenyaan kennu,** akka fallaama kana irraati deebii miirga namoota adda adduuman miidhaaman hammaateen buu'urefate kennaamu goodayyaa gochuun.

Qabeenyale

- [COVID-19'n haftee hin jirraatu: Hayyooni UN akka jedhaaniiti "Namni kammiyuu miirga baalaa irraa baaraaramuu ni qaaba"](#)
- [Gabaasa addaa UN miirga namoota miidhaaman irraatti, COVID-19: Eenyuutu namoota miidhaaman ega jirra?](#)
- [WHO, Si'ataa miidhamtoota yeeroo faallama COVID-19](#)

2. DHIIBBAAN COVID-19'N MAALI NAMOOTA MIIDHAMO DHAABBATA KESSAATTI JIRAATAN IRRAATTI?

COVID-19'n dhabbile saykaatriksi, dhaabbile kunuunsa haawaasa (kuununsaa gasharee, gidduu gala kununsaa guyyaa, gidduu gala ijaarsa deebinsa) fi dhabbaata namoota dullooma irraatti dhibbaa hin maadalamne gessisuu jira, faallama fi du'a saffisaafiis saxxilun. Akka qoraano seensaa tokko tokkootti, lakkoofsi du'aati maneen kunuunsa kessaatti jiruu paarsanti 42% irraa kasee haanga 57% kan du'ale COVID-19 biyyaa kessaa bakka bu'a.⁶ Namooni miidhaamon dhaabbiile kessaatti jiraatan balaa faalama COVID-19 guddaa issaan quunama, sababa akkaata bu'uura fayyaa issaanitin, rakkina fageenya haawaasa jiraatoota fi hojjatoota irraatti dhiibbuu hin daandaa'amnen fi gatiinsa hojjatootattin. Namooni miidhamoon dhaabbiile kessaatti jiraatan dabaaltan balaa goolii mirga namuuma Kan akka irraanfatu, dangeefamu, kopummaa fi loogii guddaa dhaaf Ni saxxilaamu.

Shakalooni Kan irraatti abdaataman maalfa dha?

- **Switzerland** fi **Spain** kessaatti, namootni miidhamoon dhaabbilee kessaatti jiraatan dhaabbi irraa bahaani maatti issaanitti akka jiraatan godhame jira, bakkewaan danda'ametti.
- **Canada** kessaatti, dhaabbileef tilmaama addaa ttin [gajeelcha yaali dursaan](#) dhimmamef jira.⁷

Gchoota fuurtuu kanneen moottumaa fi qamoolen biroo fudhaachu qabaan maalfaa dha?

- **Namoota miidhamoo dhabbi kanniyuu keessati gad dhiisuu** fi qophaa'inan deeggarsa haawaasa keessaatti mirkaanesu, maatiin fi/yookiin cindaan, akkaasumas tajjaajila gargaarsa tajjaajiltoota mottuuma fi Kan dhuunfaa irraan.
- **Jalqaaban, yaalii dursuu akkaasumas balaa fallaama hiir'isuuf addeemsawan ittisaa dhaabbilee keessaatti beksisuu,** fageenyaa haawaasuma jiraatootan akka egaamu gochuun, sa'aa dawwaanna sirresuun, meshaale ettiisa akka fayyaadaman dirqiisuu, fi haala qulqullinna foyyeesun.
- **Qabeenya dhaabbicha** kaaneen akka qabeenya Nama fi qabeenya mallaqa **yeroodhaaf dabaalu,** haaloota ittisaa hojjiitti oolchuuf.
- **Yeeroo ariffachisaa irraatti, miirga namoota dhabbi kessaatti jiraatan haala itti fuufen kabaajamu issaa mirkaneesu,** walabummaa saamicha irraa, goolii fi miidha, loogii, miirga hayyaama walabummaa fi tajjaajila haqaa dabalatee.⁸

- **Haala garriin fooyya’uuf tarsiimoo “Deinstitutionalization” fudhaachu fi dhibbaa gochuu**, dhaabbiile cufuu fi namoota garaa haawaasa issaaniti deebisuu, fi deegaarsa akkaasumas tajaajila namoota miidhamo fi namoota dulloomanif ciimsuu.

Qabeenyale

- [WHO ittiisaa faallama fi qajeelcha to’anoo kununsa yeeroo dheeraa ttiif halqara COVID-19 ttin, qajeelfama jalqaaba, 21 Bitootessa 2020](#)
- [WHO, Si’ataa miidhamtoota yeeroo faallama COVID-19](#)
- [Bareefama naannoowa fi jaarmiyaale addunyaawa hanqina saykoolojikalii waaliin, Yaada halqara dhukkuuba COVID-19’n](#)

3. DHIIBBAAN COVID-19’N MAALI MIIRGA NAMOOTA MIIDHAMOO HAAWAASA KESSAATTI JIRRACHUU IRRRAATTI?

Sabaaba deebii COVID-19 dhaaf keennamun namooni miidhamoon jirreenya guyyaa guyyaa haawaasa issaani keessaatti daanqaa adda ta’ee issaan qunaama. Keessaattuu, daangaa mana keessatti oluu Kan feedhii issaani tilmaama keessa hin gaa’chiine, bittinnaa’insa fi balaa wallaabuuman jirraachu, fayyaa fi luubuu issaani irraatti Ni uuma.⁹

Namooni miidhamo baay’een kaan jirreenya guyyaa guyyaa issaanittif namaa biraa irraatti hirkaa’an (degaarsa seeraa qabeessa tajaajila kennitoota irraa yookiin degaarsa Kan seeraa qabeessa hin taane hiriyoota/firaa irraa) ofii issaani deegaarsa maalee taa’aani argaatu sabaaba dangaa socho’iinsa fi fageenya haawaasuma fudhaatamun. Kun balaa guuddaa dhaabiinsa nyaata, mi’aale issaan barbaachisaan fi qoorricha dhaabuu ttiif issaan saaxila, kannaanis gochaale barbaachisaa ta’aan Kan akka qaama dhiqaachu, nyaata bilcheessuu yookiin nyaachuu issaan dhoorka.

Odeeffanooleen haawaasa COVID-19 ittisuu irraatti dhihaattan hunduma qunaamuf sirriitti Kan karoorfamani miitii, akkaasumas haaloota gahuumsa qabaanin Kan hin dha, namoota miidhamoo humduumaf akka gahaaniif (Fkn hiika afaan mallaato, bareefama gabaasa, caasaale saalphaatti duubifamaanin, fi k.k.f).

Dabaalatan, namooni miidhamoon tokko tokkoon, Kan akka namoota miidha sayiikolajii qabaan fi namoota otiiziimiin, kolba jabaana mana keessaatti fuudhatamuu sirriiti hojiitti hin oolchaan. Akkaataa kanaa hojii irraatti akka olchaaniif deemsa gabaaba fi of eegannoon guyyaa guutuu issaanif waanta fuurtuu ta’ee dha.

Shakalooni Kan irraatti abdaataman maalfa dha?

- **Paraguay**¹⁰ fi **Panama’n**¹¹ odeeffanoon barbaachisaa ta’aan caasaale gahuumsa qabaaniin akka tamsaa’an mirkaneesuuf siirna ijaarani jirru. Ujummoo Waal fakkaatan, miniisteerri fayyaa **New Zealand** kuutaa weebaayitii gar tokkee issaa odeeffaano caasaa argaamu dandaa’anif kennee jira, afaan mallaato fi caasaale saalphaatti kaneen duubifamaani dabaalate.¹² Mottuuman **Mexico’n**is shaakala waalfakakaata fudhaate.¹³
- **Argentina**¹⁴ kessaati, kunuunsitootnii namoota miidhamo akka miidhamtota degaaranif daangaa sochaa’insa fi fageenya qaama irraa billiisa taasifaamani jirru. **Colombia** kessaati neetworkiin deggaarsa ummaame jira akkasuumas tola ooltoota namoota miidhaaman fi namoota dullooman deggaaran qacaraame jirraa, bittaa mi’a fi bittaa Kan biro issaanittif.¹⁵ Akkasuumas, **Panama** keessaatti, balaa hir’iisu dhaaf jedhaame, namoota miidhamaan fi gargaartoota issaani ttiif, bittaa barbaachisa ta’aanif yeeroole banaama addaa hayyaamame jirraa.¹⁶

- **United Kingdom of Great Britain fi Northern Ireland** ¹⁷ jaalqaaban seera jabaa ta’ee lafeesaani namoota otiistiikii fi namoota miidhamo Kan biroo akka alaa bahaanif haama tokkoon ayyaamun barsiisaan. **France** akkaata waalfakata barsiiste¹⁸

Gochoota fuurtuu kanneen moottumaa fi qamoolen biroo fudhaachu qabaan maalfaa dha?

- **Odeeffanoon addeemsa COVID-19 wajjiin Waal qabaatan namoota miidhamoof**, caasaa hiika afaan mallaato, bareefama gabaasa fi caasaale saalphaatti duubifamaanin daabalate akka **issaan gaahu** mirkaanessu.
- **Kunuunsitooni namoota miidhaamo** akka deggaarsaa issaanif dhiheessanif, **daangaa mana kessaatti ta’u irraa akka billiisa ta’aan** mirkaanessu.
- **Neetwoorkii deggaarsa haawaasa beeksisuu fi qindeessuu**, fi argaano meeshaale fi omishaale egguumsa akka jiruu mirkaneesu.
- **Yeeroo baanama namoota miidhamaanif fi kunuunsitoota issaanif duursuu** suuparmarketi keessa, suuqi kessaa, bakkeewan barbaachisa ta’aan Kan biroo keessatti akka godhamuuf tilmaama keessa galchuu, yeeroo daangaa mana kessaatti ta’uu irraatti.
- Naammoota midhaamaniif **keessumina qabatamaa ta’ee mirkaanessu**, namootni midhaamon akka mana irraa bahaan gochuun fi alaatti billiisan bahaani sochoo’an gochuun.

Qabeenyale

- [WHO, Si’ataa miidhamtoota yeeroo faallama COVID-19](#)
- [UNPRPD, ILO fi kaneen biroo, Eguumsa haawaasa kan deebii balaa COVID-19 irraatti miidhamtoota hammaate](#)

4. DHIIBBAAN COVID-19’N MAALI HOJII, GALII FI HAALA JIREENYA NAMOOTA MIIDHAAMO IRRRAATTI?

Namooni miidhamon caaraa qacaraamun issaani namoota biroo irraa yoomuu maddaalamu haarka xiqqaa dha, yoo qacaaramanis damee seera qabeesa hin taneen qacaaramu. ¹⁹ Akka tasaa ta’ee, gahiinsa wabii haawaasa qaacaari bu’urefate kanneen biroo irraa Kan xiqqaate qabuu, Kun immoo halqara COVID-19’n dinaagdee issaani akka dafee hin foyyeesine Ni godha. Kanneen qacaaraman yookiin hojii ofii issaani qabaan, sababa meeshaalee hojii fi deggaarsa iddoo hojjiiti jirru dhabuun mana issaani kessaatti akka hin hojjeene dhorkaamu ni daanda’u, kun immoo balaa mindaa fi hojii dhabduuma issaani nii dabaala Dabaalatan, tarkaanfileen COVID-19 dhaaf fudhaataman qaajelcha biraan namoota miidhamoo irraa dhibbaa maatii issaanif hojjaatani buldhuu akka hin daandenyee ni tasiisaa, miindaa maatii gutuu irraattis dhibbaa ni fiidaa. Dhabbiinsi mindaa namoota miidhaamo fi maatii gutuu issaani irraatti ba’aa hin madaalamne bakka bu’a, Kun gatii fi baasii addaa miidhaamuma issaani wajjiin waalqabaten basaanin (maneen fi meeshaale addaa Kan tajjaajilamanif, meeshaale gargaarsa, mi’aale addaata fi k.k.f) gaara hiyyuumaati safiisaan akka harkisaaman issaan tassisa.²⁰

Shakalooni Kan irraatti abdaataman maalfa dha?

- Deebii COVID-19 dhaaf kenaamun, **Bulgaria, Malta** fi **Lithuania** sirna eguumsa haawaasuma issaanittif deggaarsa dabaalatani jirru, tajjaajila deggaarsa haawaasa baayisuuf fi fayyaadamtoota irraa caalaan gahuuf, namoota miidhamoo dabaalate.²¹
- **Argentina** fi **Peru** kessaatti, namoota fayyidaa miidhaamtuuma argaatan balaa COVID-19 waaliin waalqabaten hamma fayyidaa dabaalata nii argaatu. ²²**France** taarkaanfi waal fakkaata fudhaate fayyidaa miidhamtoota caalchifachuun, ²³akkaasumas karoora ariifachiisa **Tunisia’s** galii daabalata maatiile mindaa xiqqoo qabaanif, namoota miidhamoof fi namoota mana jirrenyaa hin qaabneef godhaamu ni hammaata.²⁴

- **Mottuuman Tokkomani Amerikaan** sagaantaa boqonaa gibiira hundeeffate jiraa, halqara kana irraatti haalaa maallaqaa miidhaamtootaaf gumaachuuf²⁵

Gochoota fuurtuu kanneen moottumaa fi qamoolen biroo fudhaachu qabaan maalfaa dha?

- **Namoota miidhamoo gallii hin qabneef gargaarsa maallaqaa gochuu** (fkn kaafaltii safaarame yeroo tokko, boqoona gibiraa fudhaachu, mi'aale gumaachu fi k.k.f)
- **Fayyiida miidhaamtoota duraan jiruu dabaluu**, basiiwaan dabalata haguuguf kaffaalti duursa kennuu dabalate.
- Moggaasaawaan miidhamtoota waaliin Waal qaabatan kanneen guyyaan issaani dhuumuu irraatti jirraan **battalumatti dheeressuu**.
- Namoota miidhamoo hoojjii ofii issaani hojjaatan Kan galiin issaani irraatti xiqqaateef **mallaqaan deggaaru**.
- Miseensoota maatiin issaani Kan miidhamoo ta'aan akka hin faallamne jeedhaani hoojjii Kan dhabaanif akkaasuumas hoojjii dhabduuman yookiin fayyaadama dhibeeyuuman Kan hin hammaatamneef **sagaanta gargaarsa mallaqaa hoojjii irraatti oolchu**.
- Akka meeshaalee barbaachisa taa'aan argaatani iddoo barbaadanitti hojjaatanif, qacaartoota namoota miidhamo dhaaf **deggaarsa mallaqaa fi liqii gibiira dabalate issaanif mijeesuu**.
- **Sagaantaan dhiheessaa nyaata namoota** miidhamoos akka of keessaa qabaate mirkaneesu akkasuumas fedhii issaani akka guttaate fi loogiistiksi akkaata nyaatni mana issaanitti gahuu gahuumsa akka qabuu mirkaanessu.

Qabeenyale

- [ILO, deebii COVID-19'f keennamu kanna irraatti miidhaamon Nama tokkole akka dubaati hin haafne, amma hin ta'uu.](#)
- [UNDRPD, ILO fi kanneen biroo, Balaa COVID-19 ttiif deebii eguumsa haawaaasa namoota miidhamo hammaate.](#)
- [Deggaarsa torjii addunyaawa, deebiile imaammaata COVID-19 irraatti.](#)

5. DHIIBBAAN COVID-19'N MAALI MIIRGA BARACHUU NAMOOTA MIIDHAMO IRRRAATTI?

Namooni miidhamoon namoota biroo wajjiin yoomu madaalaman baruumsa issaani hammaas hin fixxaatan, mana baruumsa irraas bayiinaan Ni hambifaamu.²⁶ Sabaaba COVID-19 ttiin, mottumaalen bayyeen dhaabbiile barnoota issaani yeeroo muraasa dhaaf cufaani jiru,²⁷ kunniis baroota miidhamo dabalate, baroota hunduma irraatti dhibbaa ni geesa. Dhibbaa bittinna'iinsa mana baruumsa irraa hir'iisuf, mottumooni tokko tokkoon barnoota haala sochoo'a fudhatani shaakala jirru. Haa ta'uu malee, Dhimma kana irraatti, baraatoonni miidhamoon daanqaa ittin muddaama jiraa, meeshaale barbaachisan dhaabun, intaarniti dhaabun fi akka sagaanta barnoota toora onlayiniif eeyyamaamani hordoofan deggaarsale dhabuun. Kannuumanis, baraatooni miidhamoo bay'een duubaati hambiifamani jiru, bifa addaattin baroota midhaa samuu qabaan.

Dabalataan, baraatoonni miidhamoon cufaamu mana barnoota ttiin haaloota birootiinis ni dhibbaamu, argaanno nyaata mana barumsaa irraa fi carraa hiriyoona issaani wajjiin taphaaf fi ispoortif hirmaachuu dhabuun.

Shakaalooni Kan irraatti abdaataman maalfaa dha?

- **Mottuuman Tokkomani Amerikaan** dokuumanti qajeelcha seeraa hiika feddeerala, gochaa miidhaamtoota irraatti dhiheese jirraa.²⁸
- **Ecuador** yaada furmaata barsisooni akka barnoota ijoolle kophaa issaani ta'an deggaaranif dhiheesite jirti.²⁹
- **United Kingdom of Great Britain fi Ireland Kaaba'n** akkaam qajeelcha itti gaafatamuma mana kessaatti fudhaatan fi haala barnoota ijoollee miidhamtoota deggaaranif odeeffanoo facaase jirraa akkasuumas saganta deggaarsa maatiile fi kunuunsitootaf kennee jirraa.³⁰

Gochoota fuurtuu kanneen moottumaa fi qamoolen biroo fudhaachu qabaan maalfaa dha?

- Abbaa taayitaale barnoota fi mana barnootalef bal'ina dirqama issaani fi qabeenyale adda addaa yoomuu mana baruumsa alaa barsiisan Kan argataniif **qajeelcha ifaa ta'ee dhiyeessuu**.
- Namoota miidhamoo Iddoowaan barnoota fagootti **jirraaniif interneti akka argaatan mirkaneesu akkasuumas sotweriinis akka argamu mirkaneessu**, meeshaale fi wantoota Waal qabaatan hammaate.
- **Barsisoota dhaaf qajeelcha, leenjii fi deggaarsa** barnoota fagoo hundaa hammaate irraatti dhiheessuu.
- Barnoota duursa saalphoo ijoollee miidhamoo dhaaf kenaamu irraatti maatii fi kunuunsitoota wajjiin, **qindaa'ina dhiyoo ta'ee dhaabuu**.
- **Maatii fi kunuunsitootaf qajeelcha fi deggaarsa fageenya gochuu**, meeshaale halaa qindeesaan gargaaruuf fi sagaanta barnoota ijoolle miidhamoo issaani deggaaruf.
- Barnoota fagoo deggaaruf, baratoota miidhamoo dhaaf **meeshaale fayyaadamo fi saalphan Kan baraaman ijaaruu**.
- **Sageleewaan fi vidiiyoole barnoota salphaan argamuu danda'aan** umuu akkaasumaas midiyaale adda addaan facaasu (fkn toora onlayinii, sagantaale barnoota televizhini, fi k.k.f)

Qabeenyale

- [CRC bareefama koommite dhibbaa kan qaama, miiraa fi sayiikoolojii dhukkuuba Covid-19 ijoolle irraatti fi wammiicha mottuma akka mirga ijoolle egaamuuf](#)
- [UNICEF, deebii COVID-19 ttif: Miidhamtoota gaheessa fi ijoolle tilmaama kessaa galchu.](#)
- [UNESCO, Websaayiti waa'ee deebii COVID-19'f keennaamu](#)

6. DHIIBBAAN COVID-19'N MAALI MIIRGA EEGUMSA NAMOOTA MIIDHAMO GOLII IRRAA?

Namooni miidhamoon balaa goolii guddaa dhaaf nii saxxilaaman, kessaatu yoomu kophaa issaani ta'aan. Shaamarooni fi dubaartootni miidhamoon goolii saalaa issaanii irraa Kan ka'ee isaan irraatti nii gahaa.³¹ Dubaartootni miidhamoon haala goolii dubaartoota kanneen biroo irraa Kan caaluu qoofaa osoo hin ta'iin goolii sadaarkaa guddaa miidhamtoota dhiiraa irraa caaluus issaan qunnaama.³² Odeeffanoo goolii miidhamtuma fi saalaa bu'uurefate halqara COVID-19 irraatti hin argamnees, muuxxanoon daangaa Waal fakkataa ta'ee akka agaarsisuutti namootni miidhamoon bifa adda ta'een balaa irraa jiru.³³

Namoota miidhamoo dhaaf goolii mana kessaa issaan muddaamu gabaasun fi tajjaajila gargaarsa gooli mana keessaa argachuun bay'ee rakkiisa dha, waan tajjaajilootni kunniin yeeroo maraa namoota miidhamoo hin hammaneeff fi waan gahuumsa issaani xiqqoo ta'eef. Saraarotni bilbiila yeeroo bay'ee namoota dhagahuu hin dandeenyeef fi dhagaahu ilaallus hin dandeenyeef meeshaalee hikaa Kan hin qaabne dha akkaasumas dawooleen fi tajjaajiloota yeeroo hattaatama fedhii namoota miidhaamo gutuuf Kan qophaa'an miti.

Shakalooni Kan irraatti abdaataman maalfa dha?

Peru kessaatti, mottuumaa naannoo dhaaf qajeelfama ka'aamef jiraa, akka yeeroo balaa kanna irraatti namoota miidhamoo toora bilbilaan qunaaman, akkasuumas yoomuu arrifachisnii ka'uu qamaan akka ittin qunamaan, haala goolii yoo jirraate angawotaaf gabaasun.³⁴ Kan biraas, OHCHR'n shaakalawaan abdaatamo haara addaan hin baasu naannawa kanna irraatti, Kun sadarka yaddoo Ni dabaala. Biyyooni baay'een saraara bilbilaa, Ergaa gabaaba fi tajaajila bilbila vidiiyoo namoota dhagaahu hin dandeenyeef mijeessa jiruu.³⁵ Shakalooni dansaa biroon kanneen armaan gadiitti addaan baafatamani jiru.

Gochoota fuurtuu kanneen moottumaa fi qamoolen biroo fudhaachu qabaan maalfaa dha?

- **Maashiinooni gabaasa, saaraarotni bilbiila, dawooleen yeeroo hattaatama fi haaloota gargaarsa kanneen biroo namoota miidhamoos akka hammaatu mirkaanesuu.**

- **Torgii kunuunsa** haala namoota miidhaman, keessaatu kanneen kophaa issani Kan jirraataniif, neetwoorkii haawaasa kessaatti fi toola oltootan hirmaachun.
- **Hubbaanno fi leenjile waa'ee balaa goolii namoota miidhamo irraatti gaahu guddiisuun fi keennu**, keessaattu dubaartile fi shamaaran miidhamo, fi beeksisaa neetwoorki deggaarsa guddifacha goochuu.

Qabeenyale

- [UNFPA, qajeelcha dhiheesuma bu'uura miirga fi tajjaajila deebii saala, goolii saalaa wajjiin waal qabatee huubachuuf fi miirga akkaasumas fayyaa saala dubaartoota fi dargaago namoota miidhamo.](#)
- Itti fuufiinsa tajjaajila haftoota miidhamoo yeeroo COVID-19'tti

7. DHIIBBAAN COVID-19'N MAALI GAREE UUMMATOOTA MURTA'AAN KEESSAATTI KAN BAAY'IINAAN NAMOOTA MIDHAAMON JIRRAATANITTI: MANEEN HIDHAA MIIDHAMTOOTA FI KANNEEN MANA GAHA HIN QAABNE?

a. HIDHAMTOOTA MIDHAAMO.

Namoota hidhaaman keessaa ummaatoonni miidhamoon halaa guddaan bakka bu'aamu,³⁶ haala adda taa'een namoota miidhaa saykoolojii qabaan fi namoota miidhaa saamuu qabaan. Sabaaba faallama bayyiina namootan fi haala qulqulinaan, iddoo fageenya hawaasuma hin danda'ameen, Baalaa faallama guddaa keessaatti jirru. Keessaatu, hidhaamtoota miidhamoo baay'een nyaata argaachuuf, sooch'o'uuf fi qaama dhiqaachuuf deggaarsa seeraa qabeesa hin taane hiriyoota issaanittin kennaamu irraati hirkaatu; tajjaajili fayyaa mana hiidha feedhii issaani guutuuf hin daanda'u.

Rakkooleen kunneen hidhaamtoota miidhamoo fi adda bahiinsa yakkaamtoota haaqa akkaasumas sirnaa hidhaa qoofaan ossoo hin ta'iin Kan muddaatan, kanneen ammaa yakaa kanniiyuu keessaati jirraannis dha, godaantoota miidhamoo addaatti basamaan dabaalate.

Shakalooni Kan irraatti abdaataman maalfa dha?

- **United Kingdom of Great Britain fi Kaaba Ireland** keessaatti hidhaamtootni gadii lakkifaamuuf ji'a lama qoofa fi issaa gaadi haafe gadii lakkifaamaa jirru.³⁷ **Mottuuma Tokkoomani Amerika** kessaatti, moottumoonii baay'een hidhaamtoota gadii lakkiisaani jirru yookiin adeemsa gadii lakkiisuu irraatti jirru.³⁸ Gaddi lakkiisau hidhaamtoota halaa Waal fakkaateen **Iran, Turkey** fi **Indonesia** kessaattis goodhame jira. **Colombia** kessaatti, hidhaamtoota miidhamoo kanneen ofii isaani fallaama irraa eguu hin daandeenye, kanneen fayyaadamtoota duraan gaadii lakkiifaman keessaa makkaamani jiru.³⁹ Haala waalfakkatun, **Argentina** kessaati mana muurtiin ol'aana fi iyyaata yakkaamtoota namoota miidha qabaan akka duursani gaadi lakkifaaman addaan base jira.⁴⁰ **Brazil** kessaatti kaawuunsiliin seeraa biyyooleessa, hidhaamtoota miidhamoo akka gadii lakkifamaan yaada furmaata kennee jirraa, sirna yakkamtoota dargaagoos dabaalate.⁴¹

Gochoota fuurtuu kanneen moottumaa fi qamoolen biroo fudhaachu qabaan maalfaa dha?

- **Garee hidhaamtoota balaa kessaatti jiraan gaddii lakkisuun lakkoofsa hiidhaamtoota hir'iisu, namoota miidhamoo dabaalate, dursaani akka gaddi lakkifamaan iyyaachu yookiin probeeshiin yookiin yeeroo hidhaa issaani hir'iisuun,** akkaasumas maatiin fi/yookiin neetoorkiile seera qaabesa hin taneen fi tajjaajila gargaarsa moottuman yookiin tajjaajila keenitoota dhuunfaan dafaanii haawaasaa keessaatti deggaarsa laachuuf.

- Bala faallaama hir'iisuuf **Addeemsaale ittisaa mana hidhaa kessaatti hojiitti hiikuu**, namoota miidhamoo addaan basuu fi arganoo gargaarsa issaani mirkaneesu, nyaata, bishaan fi qulqulina dabaalatee; taarsimoole fagneenya qaama fi qoofa ta'iinsa hojii irraatti olchuu, meeshaale ittisaa akka fayyaadaman goochu, fi haala qulqulina fooyyesuu.

Qabeenyale

- [WHO, ittiisaa fi to'annaa COVID-19 mana hidhaa keessaatti fi oddowaan adda baasaa kanneen birrootti](#)
- [UN koommiite hiidhaamtootaaf kan dhaabate, COVID-19: xiyyeeffannoo namoota bilisummaa issaani irraa hambifaman](#)

b. NAMOOTA MIIDHAMO KAN IDDOO QUBBAANNA GA'AA HIN QABNE

Namoota miidhamoo kessaatu kanneen miidhaa sayiikoolojikaala fi saamuu qaabaniis ummaatoota hiyyeesa kessaati baayyiinan Ni jirru. Namoonni miidhamoo mana jirreenya ofii issaani Kan hin qaabne akkaasumas kanneen dawoo arifachiisaa fi qubaana seera qabeesa hin taane keessaatti jirraatan keessaatu waan bayyiinan jirraatanif, bishaan fi meeshaale qulqullina dhaabun, akkaasumas sabaaba fayyaa durraan qabaanin fallaama COVID-19 dhaaf kan saxxiilamani dha.

Ariifachiisnii COVID-19 namoota mana hin qaabane, kanneen miidhaa qabaan dabaalatte akka dawoo fi deggaarsa baarbaadan dhiibee jirraa, kunniis dawoo arifaachisa akka namaan bay'eetuu fi vayiirasiichi akka taamsaa'u goodhee jira. Namootni sabaaba haala jirreenya issaanittin fageenya qaama egachuu Kan hin daandenyae midhaa kessaa jirru.

Shakalooni Kan irraatti abdaataman maalfa dha?

- **Mottumaa tokkomanii Amerikaa** kessaatti, deebii mana dhaabdootaa [qajeelcha addaata](#) Kan haala Waal qunaamti miidhamtoota haawaasa kessaatti qabaate hoojii irraati olchaame jira.
- **Chile** kessaatti, namoota mana hin qaabneef tajjaajila fayyaa daandii irraatti akka keennaamuf mottuumaan labsee jira.
- **Argentina** kessaatti, iddoowaan mijjaawatti sireewan 1000 oll ijaaramani jirru, akka daawoo aarifachisaf kanneen tajjaajila fayyaa guddaa ta'ee osoo hin barbaadin fageenya qaama qooffa akka godhaamuf barbadaniif.

Gchoota fuurtuu kanneen mootumaa fi qamoolen biroo fudhaachu qabaan maalfaa dha?

- **Namoonni miidhamoon kanneen mana jirreenya hin qaabne ulfinaan fi kabajan akka wal'anaman mirkaanesu**, fi waalqunamti irraatti haala goolii ittisuuf deebii kenniitoota jaalqaboof leenjii fi qajeelfaama kennu.
- **Qubaatoota seeraa allaan qabnan huumnaan basuu ittisii**, waan Kun vaayraasichaa saafiisan akka taamsa'u godhuuf. Namoota miidhamoo bakka jiraanitti waal'aansa kennuu fi yoo dandaa'ame dawoo nagaa dhiheessuu.
- **Filannoo daawoo adda addaa Kan fageenya qamaa egsiisaan qorachuu**, qabeenyaale kiraa, hooteela, istadiyeemi fi jiddu gala koonfiransi Kan qulqulina gahaa fi haala jirreenya sirri ta'ee dhiheessaan dabaalate.
- **Tajjaajila qulqulina daandii irraatti mijeesuu**, kanneen akka bishaan, samuna, meeshaa dhiqiinsa fi kanneen biroo dabaalate, akka bishaan fi malaa qulqulina jiratu mirkaneesuuf.

Qabeenyale

- [Reportaara addaa UN miirga mana jireenya gahaa irraatti, Qajeelcha COVID-19: Kanneen mana jireenya hin qaabneef](#)
- [Reportaara addaa UN miirga mana jireenya gahaa irraatti, Qajeelcha COVID-19: maneen qubaachiisha seeraan allaa](#)

QABEENYALE WALIIGALA

- [Koomiitee CRPD fi ergamaa addaa bareesaa waliigala UN miidhamuma fi arganoo irraatti, bareefama buusaa: namoota miidhamo fi COVID-19](#)

- [Walta'iinsa addunyaawa miidhamtoota, COVID-19 fi sochii miidhamtoota](#)
- [Walta'iinsa yeeroo gabaaba addunyaawa miidhamtoota fi gudiina: qabeenya bareefama miidhamtoota fi COVID-19](#)
- [ILO, deebii COVID-19'f keennamu kanna irraatti midhaamon nama tokkole akka dubaati hin haafne, amma hin ta'uu, yoomiiyuu hin taa'uu](#)
- [Dhaabiile naannawa fi aduunyawa kan naamoota miidhamo sayiikooloji, bareefama COVID-19 fi namoota miidhamo sayiikooloji yaada furmaataa wajjiin](#)
- [Hoojii UN garee saxillamtootaf yeeroo fuurmaata COVID-19'tti akka dubaati hin haafne](#)
- [UN ESCAP :fuurmata COVID-19'f kennaamu irraati miirga fi hammaatamu miidhamtoota mirkaneesu](#)
- [UN koommiite hiidhamtootaaf kan dhaabate, COVID-19: xiyyeeffannoo namoota bilisummaa issaani irraa hambifaman](#)
- [UNDRPPD, ILO fi kanneen biroo, Balaa COVID-19 ttiif deebii eguumsa haawaasa namoota miidhamo hammaate](#)
- [Ripoortaroota addaa UN fi ogeessota walaba, COVID-19'n haftee malee: "Namii kammiyuu miirga baalaa irraa baaraaramuu ni qaaba"](#)
- [Gabaasa addaa UN miirga namoota miidhaman irraatti, COVID-19: Eenyuutu namoota miidhaman egaa jirra?](#)
- [UNFPA, qajeelcha dhiheesuma bu'uura miirga fi tajjaajila deebii saala, goolii saalaa wajjiin waal qabatee huubachuuf fi miirga akkaasumas fayyaa saala dubaartoota fi dargaago namoota miidhamo](#)
- [UNICEF, COVID-19: Kan ijoolle fi gaheessota miidhamoo tiilmaama kessaa gaalche](#)
- [WHO, Si'ataa miidhamtoota yeeroo faallama COVID-19](#)
- [WHO, ittiisa faallama fi qajeelcha to'annoo meeshaale kunuunsaa yeeroo dheeraa halqara COVID-19 irraatti, qajeelfama tokkoofa, Bitooteesa 21, 2020](#)
- [WHO, ittiisaa fi to'annaa COVID-19 mana hidhaa keessaatti fi oddowaan adda baasaa kanneen birrootti](#)

¹ Kanna illaali <http://www.sanita.sm/on-line/home/bioetica/comitato-sammarinese-di-bioetica/documents-in-english/documento2116023.html>

² Kanna illaali <https://www.hhs.gov/sites/default/files/ocr-bulletin-3-28-20.pdf>.

³ Kanna illaali <https://www.khaleejtimes.com/coronavirus-pandemic/combating-coronavirus-uae-launches-home-testing-programme-for-people-of-determination>

⁴ Kanna illaali https://www.facebook.com/pg/chrgovph/photos/?tab=album&album_id=2681151298668065&_tn_=-UC-R

⁵ Kanna illaali <https://www.canada.ca/en/employment-social-development/news/2020/04/backgrounder--covid-19-disability-advisory-group.html> >

⁶ Adelina Comas-Herrera fi Joseba Zalakain, "Moraali COVID-19 waajjiin Waal qabaate maneen kunuunsaa kessaatti: Ragaa adunyaawa barrii" Networki kunuunsaa yeeroo dheeraa adunyaawa, 12 Ebila 2020, p 5.

⁷ Kanna illaali http://www.health.gov.on.ca/en/pro/programs/publichealth/coronavirus/docs/2019_testing_guidance.pdf

⁸ Bareefama dhaabiile naannawa fi addunyaawa waa'ee namoota miidhamtoota saykoolojii furmaata waajjiin, hanqara COVID-19 irraatti, https://dkmedia.s3.amazonaws.com/AA/AG/chrusp-biz/downloads/357738/COVID19-and-persons-with-psychosocial-disabilities-final_version.pdf

⁹ Yeeroo faallaama jalqaaba china kessaati, mucaan waggaa 16 rakoo samuu qabuu sabaaba miseensoota maatii issaa irraa addaan bafatamun kunuunsaa dhaabun du'e jiraa.

¹⁰ Xiyyeeffannoo miidhamtoota Paraguay (SENADIS) odeeffanno afaan mallaaton dabaarsuuf [midiyaale haawaasa baanaate jirraa](#), namoota dhagahuu hin daandenyee qunamuuf.

¹¹ SENADIS illaali, Panamá toma medidas para la inclusión de las personas con discapacidad frente al covid-19, 3.1.

¹² Kanna illaali <https://www.health.govt.nz/our-work/diseases-and-conditions/covid-19-novel-coronavirus/covid-19-novel-coronavirus-resources/covid-19-novel-coronavirus-new-zealand-sign-language>

¹³ Kanna illaali <https://coronavirus.gob.mx>.

¹⁴ Argentina, [Decree 297/2020](#), Barruu 6.5

¹⁵ Goochoota kunneen mottuumale kan akka Colombia dhaan beksiifame (kanna illaali <https://www.minsalud.gov.co/sites/rid/Lists/BibliotecaDigital/RIDE/DE/PS/asif13-personas-con-discapacidad.covid-19.pdf>)

¹⁶ SENADIS illaali, Panamá toma medidas para la inclusión de las personas con discapacidad frente al covid-19, 3.3.

¹⁷ United Kingdom of Great Britain fi Ireland Kaba, [gaffii fi deebi faallama vayiirasi coroona: kutaa 15, kanneen gochuu dandeesuu fi hin daandenyee](#), illaali

¹⁸ Secrétariat d'Etat auprès du Premier Ministre chargé des personnes handicapées, at <https://handicap.gouv.fr/autisme-et-troubles-du-neuro-developpement/infos-speciales-coronavirus/article/information-covid-19-et-confinement> illaali

¹⁹ Kanna illaal, OECD, Dhiibee, miidha fi hojii. Daanqaale caabsuu, fuulaa 23, akka agaarsisuuti namooni midhaamon namoota biroo irraa yoomuu madaalaman caalaa dhaan hojii dhaabdoo dha: 49% hangaa 20% tti.

²⁰ Kanna illaali, UNDESA, ripoortii midhaamtoota fi guddina, fuula 157, fakkii 11.81, agaarsiisa namoota miidhamo kan hojii ofii issaani hojeetan 9% dha (daataa biyyoota 19)

²¹ Bulgaria [State Gazette, 24 Bitootessa 2020](#), Art 12; IMF, Deebiile immaamata COVID-19 irraatti <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#T>

²² kanna illaali <https://www.argentina.gob.ar/noticias/bono-extraordinario-para-las-personas-con-discapacidad-que-cobran-pensiones-no>

²³ kanna illaali <https://informations.handicap.fr/a-prime-solidaire-aah-covid-12818.php>

²⁴ IMF, Deebii immaamata COVID-19 irraatti <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#T>

²⁵ kanna illaali <https://www.benefits.gov/benefit/945>

²⁶ Fkn. mana barnoota sadaarka tokkokaaf, namooni midhaamon kanneen biroo waaliitti yoomuu madaalaman parsanti 56% qoofa dha kanneen immo 73%

²⁷ UNESCO cuufaamni mana baarnoota barootoota adduunya parsanti 91% midhaa jirraa. kanna illaali <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>

²⁸ Damee barnoota USA, gaffii fi deebi tajjaajila ijoolle midhaamo yeeroo vayiirasi kooroonaa 2019 illaali Bitootessa 2020

²⁹ kanna illaali <https://educacion.gob.ec/wp-content/uploads/downloads/2020/03/Anexo-2-RECOMENDACIONES-A-LOS-DOCENTES-PARA-BRINDAR-APOYO-PEDAGÓGICO-A-LOS-ESTUDIANTES-EN-AISLAMIENTO-EN-FUNCIÓN-DE-PREVENIR-POSIBLES-CONTAGIOS-POR-ENFERMEDADES-RESPIRATORIAS.pdf>

³⁰ kanna illaali United Kingdom, <https://www.gov.uk/guidance/supporting-your-childrens-education-during-coronavirus-covid-19>. akkaasumas kanna illaali <https://www.gov.uk/guidance/help-children-with-send-continue-their-education-during-coronavirus-covid-19>

³¹ Dhaabbata fayyaa addunyaawa , COVID-19 fi goolii duubaartoota irraatti sektaari fayyaa maal goochu nii daanda'a <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331699/WHO-SRH-20.04-eng.pdf>

³² UNDESA, reporti midhamtoota fi guddiina, pp. , 16, 113-115, 249-252, at <https://social.un.org/publications/UN-Flagship-Report-Disability-Final.pdf>; Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities, A/72/133, para 35

³³ Emma Pearce, yeeroo dhibee COVID-19'tti sagaanta GBV irraatti namoota midhaamo tiilmaama kessaa gaalchu. https://gbvaor.net/sites/default/files/2020-03/Disability%20Considerations%20in%20GBV%20programming%20during%20COVID_Helpdesk.pdf

³⁴ Peru, Ministerio de Desarrollo e Inclusión Social, Resolución Viceministerial N° 001-2020-MIDIS/VMPES, 24 April 2020, at <https://www.gob.pe/institucion/midis/normas-legales/484313-001-2020-midis-vmpes>

³⁵ Midhaa saalaa biyyoolesaa Australia, tajjaajila marii goolii allaa fi mana kessaatti <https://www.1800respect.org.au/accessibility/>; vayiirasi koroona (COVID-19) UK: deggaarsa midhaamtoota mana kessaa <https://www.gov.uk/government/publications/coronavirus-covid-19-and-domestic-abuse/coronavirus-covid-19-support-for-victims-of-domestic-abuse#disability-specialist-services>

³⁶ Refoormi addunyaawa hidhaamtoota 2020 <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2020/04/Global-Prison-Trends-2020-Penal-Reform-International.pdf>

³⁷ Qajeelcha: vayiiraasii corona (COVID-19) fi hidhaamtoota <https://www.gov.uk/guidance/coronavirus-covid-19-and-prisons>

³⁸ <https://www.prisonpolicy.org/virus/virusresponse.html>

³⁹ Colombia, Decreto legislativo 546, 14 April 2020, at <https://dapre.presidencia.gov.co/normativa/normativa/DECRETO%20546%20DEL%2014%20DE%20ABRIL%20DE%202020.pdf>

⁴⁰ Argentina, Mana muurtii seeraa olaana biyyoolesaa, Acordada 10/2020, fi Seerale dabaalata, mana muurti fedeeralaa iyyannaa yakkaamtoota, Acordada 9/2020 <https://cnpt.gob.ar/wp-content/uploads/2020/04/Acordada-9.20-CFCP.pdf>

⁴¹ Brazil, kawuunsilii haaqaa biyyoolesaa , yaada furmaata 62, 17 Bitootessa 2020, <https://www.cnj.jus.br/wp-content/uploads/2020/03/62-Recomenda%C3%A7%C3%A3o.pdf>